

## RECENZIJE, PRIKAZI I INFORMACIJE O PUBLIKACIJAMA – REVIEWS AND INFORMATION ON PUBLICATIONS

**Nada Bezić: *Tematski popis skladbi Blagoja Berse*, Zagreb: Hrvatski glazbeni zavod, 2018, 547 str., notni primjeri, ISBN 978-953-99277-7-4**

Muzikologinja Nada Bezić proteklih se deset godina, uz ostalo, bavila životom i opusom Blagoja Berse (1873. – 1934.), jednog od najznačajnijih hrvatskih skladatelja 20. stoljeća, u okviru istraživačko-izdavačkog projekta Hrvatskoga glazbenog zavoda *Sabrana djela Blagoja Berse*. Projekt je pokrenula i vodila muzikologinja Eva Sedak (1938. – 2017.), urednica ove knjige. *Tematski popis skladbi Blagoja Berse* na gotovo 550 stranica donosi sve relevantne činjenice o svakoj Bersinoj skladbi (110 dovršenih i 34 nedovršene skladbe).

Uvodna poglavlja i prilozi pomažu čitatelju u razumijevanju konteksta istraživanja i donose osnovne podatke o skladatelju (Predgovor, Kronologija života i rada Blagoja Berse). Zaključni su dio prilozi kao važna dopuna publikacija ove vrste. To su: Literarni pokušaji Blagoja Berse, Kronološki popis skladbi i Abecedni popis naslova skladbi i njihovih prijevoda, Popis skladbi prema broju opusa, Autori tekstovnih predložaka za Bersine skladbe, Popis tiskanih muzikalija i objavljenih zvučnih zapisa. Na kraju su Bibliografija, Literatura i izvori, Kazalo imena i Bilješka o autorici. Budući da knjiga nije namijenjena samo muzikolozima nego i glazbenicima te široj javnosti, uz Popis tiskanih muzikalija i objavljenih zvučnih zapisa koji je sastavljen kronološki, dodan je i Pregled tiskanih muzikalija i zvučnih zapisa prema vrstama, kako bi interpreti mogli brzo i na jednome mjestu vidjeti što im je realno dostupno kada se odluče izvesti koju Bersinu skladbu.

Glavni i središnji dio knjige čini *Tematski popis skladbi*.

Uvodno je objašnjen način organizacije građe, uz popis kratica. Autorica je ovdje upotrijebila uobičajenu podjelu građe prema glazbenim vrstama, od manjih

prema većim sastavima: solo popijevke i skladbe za glas i orkestar, zborovi, klavirske skladbe, komorna glazba, orkestralne skladbe, glazbeno-scenska djela. Nedorvršene skladbe su posebno izdvojene, kao i skupina Bersinih obrada i aranžmana, koje pokazuju opsežnu djelatnost Berse kao aranžera i autora instrumentacije opereta poznatih skladatelja. U posljednjoj je skupini i jedna popijevka upitnog autorstva Blagoja Berse.

Za razliku od dosada objavljenih popisa opusa Blagoja Berse, koji su navodili samo osnovne podatke o djelu (najčešće naslov, sastav i godinu nastanka), ova knjiga donosi za svaku skladbu opsežan opis prema bibliografsko-dokumentacijskom modelu koji je još 1984. zacrtala Eva Sedak, a koji je ovdje prilagođen i usavršen. Njegovih 26 elemenata identificiraju djelo kroz naslov, broj opusa, sastav, dataciju te mjesto nastanka i glazbeni incipit; dodatni su podatci potrebni za vokalna (autor teksta i/ili prepjeva) i glazbeno-scenska djela (mjesto i vrijeme radnje, uloge, sadržaj). Slijedi opis izvora (autograf, prijepis, za opere i libreto). U ovome slučaju izvori su u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci i u Hrvatskome glazbenom zavodu u Zagrebu, a konzultirani su i fondovi drugih hrvatskih, pa i inozemnih knjižnica (Austrija, Slovenija, Srbija). Nadovezuju se popisi izdanja skladbe i zvučnih zapisa, dok su videozapisi vrlo rijetki. Važni su podatci o praizvedbi ili prvim poznatim izvedbama, nakon čega slijedi informacija u tome u kojim je dosadašnjim popisima konkretna skladba navedena. U napomenama na kraju tog opsežnog modela najčešće su ispravljani ili nadopunjeni podatci iz dosadašnjih popisa ili literature. Drugačije je kod završnih napomena o djelu, u kojima autorica daje osnovne podatke o obradbama ili varijantama, o odnosu nekog djela prema drugim Bersinim skladbama, o posveti i slično. Autorica se nije upuštala u analizu skladbi (a to se u ovakvoj vrsti publikacija i ne očekuje), osim iznimno, kada je primjerice pokazala da su dvije popijevke zapravo inačica jedne (op. 33), ili da je Bersa za nekoliko skladbi i obradbi crpio melodije iz zbirke Franje Ksavera Kuhača *Južno-slovenske narodne popievke*. Također je objasnila, zašto neke skladbe, koje su se dosada smatrale Bersinim djelima, poput *Glazbe strojeva* iz opere *Oganj*, treba smatrati isključivo obradbama Zvonimira Bradića. Sve obradbe navode se neposredno nakon opisa skladbe, a prema navedenom modelu.

Osim osnovne namjene ove edicije, istraživanje autorice donijelo je i nova saznanja o opusu Blagoja Berse; podsjećamo na neka od njih:

- Poznavanje Bersina opusa bogatije je za četiri (doduše manje važne) skladbe, koje dosada nije navodio nijedan objavljeni popis. Među dovršena djela uključene su i tri glasovirske skladbe koje su dosada bile smatrane skicama.
- Kronološki popis pokazuje da je Bersa skladao tijekom 42 godine (1891. – 1933.). Nakon preuzimanja profesure na Muzičkoj akademiji u Zagrebu stvaralački je posustao i posve se posvetio podučavanju. Od početka 1922. do smrti početkom 1934. dovršio je samo jedno prigodno zbornsko djelo, jednu klavirsku skladbu i ciklus *Po načinu starih Airs de ballet* (preradba prijaš-

njih skladbi), drugu inačicu *Sunčanih polja*, *Sablasti* (temeljene na ranijoj *Bizarnoj serenadi*), dvije komorne skladbe za učenike klavira i dvije skladbe koje su ostale neorkestrirane.

- Otkriveno je porijeklo nekih tekstova: npr. *Inno quaresimale* kombinacija je dvaju himana, a tekst zbora *O blagi Bože, ljubav moja* djelomice je preuzet iz skladbe Andrije Zagorca objavljene u *Sv. Ceciliji* 1916.
- Zahvaljujući dobrom poznavanju građe autorica je uspjela identificirati neke ulomke u Bersinoj ostavštini u Hrvatskome glazbenom zavodu i tako pomoći, da se – zajedno s rukopisima iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice – kompletira rukopis skladbe.
- Autorica je pronašla skicu završetka skladbe *Una notte in Ellade* i autograf klavirske skladbe *Ostaoljeni pastir* koja se smatrala izgubljenom (jer je njezin autograf skica za zbor *Jesen*). Svakako je najveći pronalazak autograf drugoga stavka *Klavirskog trija op. 7*.
- Novi podatci o praižvedbama ili prvim poznatim izvedbama govore da je bilo više Bersinih skladbi izvedenih za njegova života (tridesetak) nego što se dosada znalo.
- U rubrici Zvučni zapis donose se podatci o gramofonskim pločama i CD-ima, ali i popisi snimaka iz arhiva Hrvatske radiotelevizije, dosad nedostupni javnosti.
- Bersa je kao davatelj podataka o svojim skladbama ponegdje bio neprecizan, na što autorica upozorava.
- Prvi su put opisane neke skladbe za koje se samo nominalno znalo, jer su bile pohranjene u ostavštini Zvonimira Bradića, i zato nedostupne.

Ovakvo predstavljanje opusa nekog skladatelja dio je temeljnih zadataka muzikologije. Znanstveni aparat dosljedno je sproveden: knjigu odlikuje akribičnost, odmjerena u donošenju sudova, temeljito poznavanje materije, inovativnost pristupa, jasna metodologija, a nadasve autoričina upornost u istraživanju. Korisniku omogućava lako i brzo snalaženje. Nakon *Popisa skladbi Ivana Zajca* Huberta Pettana iz 1956. objavljeno je desetak detaljnih popisa djela hrvatskih skladatelja s incipitima ili bez njih, no u odnosu na Bersu ovo je djelo pionirskog karaktera i može biti putokazom za druge neophodne tematske popise, prije svega opusa Vatroslava Lisinskoga.

Nakraju valja pohvaliti činjenicu da su sva uvodna poglavlja prevedena na engleski jezik (Graham McMaster). Elegantna likovna oprema Marcela Bačića u skladu je s diskretnom vizualizacijom svih izdanja ovog projekta.

Na svečanoj promociji knjige koja je 25. ožujka 2019. održana u Hrvatskome glazbenom zavodu proglašen je projekt *Sabrana djela Blažoja Berse* dovršenim. Taj vrijedni i opsežni izdavački pothvat, koji uključuje knjige i notna izdanja, zaslužuje poseban osvrt. No može li se projekt, koji ne uključuje Bersine solo pjesme, a od svih njegovih opernih djela predstavlja jedino mladenačku operu *Jelka*, pa dakle ne

sadržava ni *Oganj* ni *Postolara od Delfta*, smatrati dovršenim? Razlozi za neobjavljanje popjevaka i *Ognja* navodno postoje, no što je s *Postolarom*, valjda nije ostao u paklu?

Koraljka KOS  
Zagreb

**Sanja Majer-Bobetko: *Hrvatska glazbena historiografija od početka 20. stoljeća do 1945. godine*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2019, 287 str., ISBN 978-953-6090-62-4<sup>1</sup>**

Malobrojne su knjige u kojima njihovi autori na sveobuhvatan i sustavan način objedinjuju vlastita višedesetljetna istraživanja. U hrvatskoj su glazbenoj znanstvenoj literaturi napose rijetke, stoga i vrlo važne, sinteze o glazbenohistoriografskoj problematici.

O tomu svjedoči i nedavno objavljena iscrpna studija Sanje Majer-Bobetko, koja je vlastitu znanstvenoistraživačku autorsku energiju ugradila u nekoliko područja svojega znanstvenoga rada. Baveći se, među inim, temama estetike hrvatske glazbe, hrvatskoga glazbenog nazivlja, napose i hrvatskom glazbenom kritikom te hrvatskom glazbenom historiografijom, zacijelo se najintenzivnije, svakako i najdosljednije posvetila hrvatskoj glazbenoj historiografiji, objavivši dosad o toj problematici brojne znanstvene i stručne radove.

Knjiga je izvorna znanstvena studija, raspoređena na 287 stranica, strukturirana kao slijed manjih ili većih poglavlja: sadržava Predgovor i 12 numeriranih cjelina. Naime, nakon Uvodnih napomena (I.), niže se zapravo pet središnjih poglavlja (II. – VI.), u kojima se metodološki i znanstvenoistraživački slijedi temeljna ideja eksplicirana u naslovu; uz Zaključne napomene (VII.) slijede dodatni prilozi, koji svojim opsegom zauzimaju znatan dio knjige: ponajprije opsežan Popis izvora (VIII.), razložen na sedam manjih poglavlja, među njima neki i s podpoglavljima, u svemu dakle 44 dijela u knjizi; naposljetku, Literatura (IX.), Summary (X.), Tumač kratica (XI.) i Kazalo imena (XII.).

Premda joj je u obrađenome tematskom području pisana riječ, štoviše, *riječ o pisanoj riječi*, dotično o glazbenoj historiografiji, dakle riječ o samim izvorima, ova je knjiga i grafički oblikovana pregledno, sadržavajući 24 slikovna priloga (faksimile iz publikacija: naslovnih stranica knjiga i časopisa, stranica iz časopisa i novina, ilustracija, tablica i sl.).

<sup>1</sup> Tekst je objavljen u časopisu *Hrvatska revija* pod naslovom: U svijetu glazbenohistoriografskih izvora [Sanja Majer-Bobetko: *Hrvatska glazbena historiografija od početka 20. stoljeća do 1945. godine*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb, 2019., 287 str.], *Hrvatska revija*, XX (2020) 1, 56-58. Prenosimo uz dozvolu autorice i izdavača.

Slijedom dispozicije dijelova, sadržaj je oblikovan znanstvenom metodologijom, što uključuje brojne reference. Takav je znanstveni aparat – u obliku 642 bilješke, bogata popisa izvora, također opsežne literature i kazala – omogućio jednostavnost pretraživih dijelova, napose onih objedinjenih u prilogima / popisima, što obuhvaćaju gotovo trećinu knjige. Štoviše, njezina je vrijednost, među inim, napose u prikupljenim, klasificiranim i pregledno predstavljenim primarnim izvorima glazbenohistoriografske građe. Na tim je i takvim izvorima autorica temeljila svoja zapažanja, analitičke prosudbe, potom i zaključke, što je, uostalom, bio i jest prepoznatljiv model autoričina spisateljskog rukopisa. Obilje građe koja je autorici stajala na raspolaganju i koju je godinama sabirala (»uvidom u više od 2500 relevantnih članaka, studija, monografija, rukopisa te glazbenohistoriografskih sinteza iz prve polovine 20. stoljeća, a potom i njihovom analizom«), iskusnim je znanstveničkim perom uobličeno u dijelove u kojima se predstavljaju temeljne skupine glazbenohistoriografskih izvora, od opsežnijih (glazbenohistoriografskih sinteza i monografija) prema kraćim tekstnim prilogima (objavljenim u glazbenoj periodici) te u rukopisu sačuvane različite glazbenohistoriografske građe.

Nakon Uvodnih napomena (I.), u opsežnijemu poglavlju (61 str.) Glazbenohistoriografske sinteze (II.), u središtu su motrenja ponajprije kronološki objavljene opće povijesti glazbe (tri), potom i nacionalne povijesti glazbe (šest), većinom iz pera hrvatskih autora, osim jedne inozemnoga autora (Ivan' Kamburov': *H'rvatska muzika. Minalo i s'vremenost'*); s druge strane, skupini nacionalnih povijesti glazbe pribrojena je i jedna hrvatskog autora (Josipa Andrića) o slovačkoj glazbi. Predstavljajući ih, autorica je u njima uočila stanovite uzorke, modele, metodologije i periodizacije, »kojima su se hrvatski glazbeni historiografi relevantnog razdoblja priklanjali, često se ne odmičući od konvencionalnih postupaka«.

Znatno brojnije publikacije opisane su u III. poglavlju (61 str.), objedinjene po nazivom Glazbenohistoriografske monografije. One uključuju biografije glazbenika četiriju hrvatskih autora: Šime Čipčića (o Giacomu Pucciniju), Vjekoslava Klaića (o Vatroslavu Lisinskom), Božidara Širole (o Zajcu) i Antonije Kassowitz-Cvijić (o Vatroslavu Lisinskom, Ivanu Zajcu i Franji Kuhaču), potom slijede spomenice (primjerice, Goglina o Hrvatskom pjevačkom društvu »Kolo« ili pak Ogrizovićeva *Hrvatska opera 1870.-1920.*) te ostale monografije (različitih tema – od Dobroničevih *Predavanja iz povijesti !/ i estetike muzike* do Kućinićevih *Sredovječnih glazbenika* te Plamenčevih i Vidakovićevih studija); naposljetku, premda nisu izravno vezani uz hrvatske glazbenohistoriografske teme niti su im autori Hrvati, u poglavlje su uvršteni i prijevodi biografija inozemnih glazbenika (dakako, izvorno iz pera inozemnih autora) te prijevodi monografija. Naime, kao što sama autorica navodi, »promatrano u širem kontekstu, one su nedvojbeno postale dijelom hrvatskog kulturološkog prostora u širem smislu i glazbenohistoriografskog, pa dijelom i glazbenopedagoškog (kao učenička i studentska literatura) u užem smislu«.

Još je brojnija građa predstavljena u IV. poglavlju pod naslovom Glazbena historiografija u periodici (29 str.). Riječ je o historiografskim prilogima objavljene

nim u 18 glazbenih časopisa, među kojima je većina bila, doduše, kraćega vijeka, osim dakako *Sv. Cecilije*. U razmatranje su bili uključeni i tekstovi u ostalim časopisima (primjerice, u *Hrvatskoj reviji*) kao i oni u dnevnome tisku (primjerice, u *Novome dobu*), u kojima su se ponekad našli i članci glazbenohistoriografske provenijencije. Autorica je uočila njihovu važnost, jer je bila riječ ne samo o manje poznatim temama nego i stoga što su im autori bili poznati hrvatski glazbeni pisci i muzikolozi (poput Dragana Plamenca ili pak Josipa Andreisa). Štoviše, težeći potpunom uvidu u sve glazbenohistoriografske priloge, uključila je i radove hrvatskih autora koje su oni objavljivali u glazbenim časopisima izvan Hrvatske (primjerice, u *Zvuku*, *Muzičkom glasniku* i *Cerkvenom glasbeniku*). Stoga, budući da se oni kao takvi mogu držati i dijelom hrvatske glazbenospisateljske produkcije u širem smislu, našli su mjesto u prilogima (u Popisu izvora).

Posebnu građu činili su glazbenohistoriografski prilozi u zbornicima i leksikografskim izdanjima obuhvaćeni V. poglavljem naziva Glazbena historiografija u zbornicima i leksikografskim izdanjima (8 str.). Riječ je naime o izdanjima znatne prosvjetiteljske i informativne, pa tako i edukacijske uloge, u to vrijeme i vrlo čitane, što međutim ovdje nije bio i jedini kriterij, već su neki prilozi u njima bili i znanstvenog karaktera. Osobito se posezalo za leksikografskim izdanjem *Znameniti i zaslužni Hrvati* (a i danas se u njima iščitavaju rijetki podatci o mnogim nama nepoznatim ili posve zaboravljenim imenima). Dakako, ondje su, među inima, svoje mjesto našli i glazbenici o kojima su pisali autori najrazličitijih profila, zvanja i zanimanja, a njihove nevelike tekstove valja motriti u kontekstu vremena i s povijesne distance. Takva je izdanja autorica kontekstualizirala, ocijenivši ih svojevrsnim »idejnim anticipacijama« kasnijih, nama suvremenih višesvećanih publikacija, zabilježivši sljedeće: »Dok *Znamenite i zaslužne Hrvate* jednim njihovim dijelom možemo držati idejnom anticipacijom *Hrvatskog biografskog leksikona*, a *Našu domovinu* anticipacijom velebnog izdanja *Hrvatska i Europa* (oba još nedovršena), *Znanje i radost* nemaju pandan u suvremenim tiskanim medijima. Mogli bismo reći da se u novije doba u televizijskom mediju pojavila serija *Hrvatski velikani* Roberta Knjaza (...), koja se s jedne strane oslanja na ideju popularizacije znanosti i umjetnosti, a s druge na predstavljanje znamenitih i zaslužnih Hrvata«.

Naposljetku, u VI. poglavlju pod nazivom Rukopisi (4 str.) autorica donosi pregled svih glazbenohistoriografskih izvora, ne samo onih sačuvanih u rukopisu, dakle neobjavljenih, nego i onih samo nominalno poznatih, do danas zacijelo izgubljenih.

Sabirući izloženo, u (VII.) Zaključnim napomenama (5 str.) nude se odgovori na bitna pitanja, među inima, o ulozi nacionalnih povijesti glazbe te o periodizaciji koja se njima uspostavila, a napose o ideologijskim i općenito društveno-političkim okolnostima koje su kao takve utjecale ne samo s obzirom na selektivan pristup pojedinoj temi nego i na (onodobno i kasnije) pozicioniranje i/ili (nerijetko i tragičnu) sudbinu njihovih autora.

Pojava ovoga znanstveno obrađenoga i mnogim podatcima bogatoga knjižno-ostvarenja vrijedan je i važan prilog glazbenoj historiografiji, štoviše, ono postaje i vrelom i polazištem za šira kulturološka istraživanja. Kad je pak riječ o jeziku i stilu, valja napomenuti i to da njega – unatoč gustim podatcima tako sročena štiva – odlikuje autoričin pregledno, razumljivo i pitko sročen tekst, koji nije ograničen samo za znanstvenike i/ili ekspertne poznavatelje područja koje se predstavlja. Navedene kvalifikacije dostatne su da ovaj rad postane i ostane nezaobilaznim kulturološkim štivom znanstvenicima, studentima i zainteresiranim čitateljima.

Kao što je autorica naznačila u Predgovoru svoje knjige, njome se »predstavljaju rezultati dosadašnjih istraživanja o hrvatskoj glazbenoj historiografiji prve polovine 20. stoljeća, koja su se provodila od 1996. do 2014. godine u okviru rada na znanstvenom projektu *Hrvatska glazbena historiografija do 1945. godine*, prihvaćen od (tada) Ministarstva znanosti i tehnologije, (danas) Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, a kojemu je Sanja Majer-Bobetko bila voditeljicom. Uz to, sagledamo li je kao prirodni nastavak prethodeće joj studije (*Hrvatska glazbena historiografija 19. stoljeća*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb, 2009., u koautorstvu sa Zdravkom Blažekovićem i Goranom Doliner), što ona uostalom i jest – tvoreći naime tako svojevrsni drugi dio u hrvatskoj muzikološkoj znanstvenoj literaturi toga jedinstvenoga »diptiha« o povijesti hrvatske glazbene historiografije od njezinih početaka u 19. stoljeću do sredine 20. stoljeća, a uz njih još i četrdesetak znanstvenih radova o toj problematici – hrvatskoj se znanstvenoj (muzikološkoj) i kulturnoj javnosti kao takva podastire. Riječju, temeljito sabrana, sustavno obrađena i kontekstualizirana problematika, metodološki ujednačene znanstvene valorizacije i interpretacije, ukazala je na činjenicu da je riječ o vremenu u kojem je nastao znatan broj radova koji »svojom znanstvenom i/ili stručnom relevantnošću daleko nadmašuje prethodno razdoblje i označuje temelje na kojima će se razvijati i suvremena hrvatska glazbena historiografija«.

Stoga, sažimajući dosadašnje rezultate iz područja glazbene historiografije i obogaćujući ih novim relevantnim podatcima, autorica je ponudila riznicu izvora o glazbenohistoriografskim temama prve polovice 20. stoljeća, iz koje se može crpiti i za kojom valja iznova posezati. S tako naznačenom svrhom i s pogledom prema nadolazećem dobu, ovaj je rad *eo ipso* i sublimacija autoričina znanstveno-istraživačkoga hoda, kojom je ona i simbolički ispunila vlastito muzikološko poslanje.

Rozina PALIĆ-JELAVIĆ  
Zagreb